

6. BÖLÜM:

PARA

Para:

- Mal ve hizmet *alım ve satım* larında,
- ya da borçların ödenmesinde,
- ödeme aracı olarak kabul edilen varlıklardır.

1. PARANIN TANIMI

- **Para;**
- mal ve hizmet alışverişinde kullanılan
- insanlar tarafından kabul gören
- mal ve hizmetlerin değerlerini fiyat olarak ölçen
- hesap birimi,
- tasarruf,
- ödünç verme-alma ve
- değişim aracıdır.

2. PARANIN FONKSİYONLARI

Paranın dört fonksiyonu vardır:

- **Değişim Aracıdır**
- **Para Ölçü Birimidir**
- **Değer Biriktirme ve Borç-Alacak Aracıdır**
- **Ekonomiyi Yönlendirir (Para Politikası)**

• 1.Para Değişim Aracıdır:

- Para mal ve hizmetlerin değiştirilmesinde kullanılır.
- Herkesçe tanınır ve kabul edilir.
- Eğer para olmasaydı bakkaldan, marketten ,mağazadan vb. alışveriş yapılırken büyük zorluklar çekilirdi.
- **Örneğin, bir kilo elma almak için sizin sahip olduğunuz mallardan vermek gerekecekti.**

- Restoranda ziyafet çekmek için yine **sahip olduğunuz başka bir değeri vermeniz veya bulaşık yıkamanız gerekebilirdi.**
- Hem de bakkalın veya restoran sahibinin **vermeyi teklif ettiklerinizi kabul etmesi gerekirdi.**
- Yoksa, alışveriş yapamaz veya aç kalırdınız.

- Aldığınız mallara karşılık sizin mallarınızdan verebilmeniz için;
- mallarınızın kolay taşınması da gerekirdi.
- Örneğin, bir ineğiniz varsa, alışverişe gittiğinizde, alacağınız mallara karşılık vermek için, onu da yanınızda taşımanız gerekecekti.
- Kolay mal beğenemeyenler ve tüm mağazaları dolaşanlar için bu çok yorucu olur.

- Ayrıca, vermek istediğiniz malların **bölünebilir** olması gerekir.
- Örneğin, bakkaldan 2 kilo şeker aldığınızda ineğinizin bir bacağının yarısını vermeniz gerekecekti.
- Paranın olmadığı dönemlerde, böyle yöntemler kullanılırdı.
- Çok büyük zorluklar çekilirdi.
- Buna **takas** denilmektedir.

• İlk zamanlar;

- taşınabilen, bölünebilen, çok kişi tarafından kabul edilebilen;
- deniz kabuğu, keçi boynuzu gibi bazı mallar para olarak kullanıldı.

• Sonraları ;

- altın ve gümüş madenleri para olarak kullanılmaya başlandı.
- O zamanda çalınma riski ve saklanma zorlukları ortaya çıktı. Günümüzde, hepsinin yerini kağıt ve metal para almıştır.

• Kağıt parayı ;

- cebinize koyduğunuzda istediğiniz yere taşıyabilirsiniz,
- herkes tarafından kabul edilir,
- bozdurulabilir,
- sadece bir kısmı harcanabilir,
- taklit edilmesi zordur

2.Para Ölçü Birimidir:

- Malların ve hizmetlerin değeri para ile ölçülmektedir.
- Her mal veya, hizmetin bir fiyatı vardır.
- Bu da hangi ülkede veya nerede olursa olsun, bir para cinsinden açıklanır.
- Dolar, Euro veya Lira gibi para birimleri cinsinden açıklanması bu özelliği değiştirmez.

3.Değer Biriktirme ve Borç-Alacak Aracıdır:

- “Ak akçe kara gün içindir” atasözü, varlıkların bir kısmının her ihtimale karşı tasarruf edilmesini önerir.
- Varlıklarınızı ileride harcamak üzere saklamanız gerekebilir.
- Buna tasarruf denir.

- İleride çocuklar büyüyünce onları okutmak, evlendirmek, ev almak, yazın tatile gitmek için bir kenara varlıklarınızın bir kısmını ayırmanız gerekir.
- Ayırdıklarınızın harcama zamanı gelinceye kadar bozulmaması gerekir.
- İşte para bu özelliklere sahiptir. Tasarruf yapılmasını kolaylaştırır.

- Para olmasaydı, komşunuz veya arkadaşınız sizden borç istediğinde ona borç vermekte zorluk çekerdiniz.
- Geri almada da, aynı değeri tutturamayabilirdiniz.
- Para borç verme ve geri almayı kolaylaştırır.
- Nasrettin Hoca gibi, kazanı borç verip, sonra da kazanın doğurması veya ölmesi gibi sorunlarla karşılaşmazsınız.

4.Ekonomiyi Yönlendirir (Para Politikası):

- Günümüzde **para politikası** hayli fazla kullanılır.
- Merkez bankasının piyasadaki para miktarını (para arzını) artırması veya azaltması ekonominin bütün dengelerini Değiştirebilir.

● Piyasada;

- para bolluşırsa:
- paranın değeri olan faizler düşer,
- Kıtlaşırsa:
- faizler yükselir.
- Buna para politikası denir.
- Faizlere bakarak kredi almak isteyenlerin kararları değışebilir.
- Gelirlerini tasarruf etmek veya harcamak için karar verenler de faizlere bakarlar.

- Eğer faizler yüksekse,
- yatırım yapmak isteyenler veya ihtiyaçlarını görmek için **kredi alması gerekenler vazgeçerler.**
- **Ancak,**
  - yine faizler yüksekse,
  - elinde geliri olanlar, bunu harcamayıp **bankada faize yatırabilirler.**
  - Yatırım yapılıp yapılmaması da, harcama yapılıp yapılmaması da bir ekonomiyi çok etkiler.

- Ayrıca enflasyonla mücadele için de para arzı kısıılır.
- Böylece, daha fazla tasarruf yapılması, harcama yapılmaması yani talebin azalması sağlanır.
- Ekonomiyi canlandırmak için para arzı artırılır ve faizler düşürülür.
- Özellikle de günümüzde, paradan para kazanılmaktadır.
- Ekonomi para ile yönlendirilmektedir.

- **ÖZETLE:**

- **Taşınabilir olmalı**
- **Bölünebilir olmalı**
- **Dayanıklı olmalı**
- **Kabul edilebilir olmalı**

3.PARANIN TÜRLERİ

- BASLICA PARA TÜRLERİ;

- A) Mal para,
- B) Temsili para,
- C) Kaydi para,
- D) Para benzerleri,
- E) Plastik paralar,
- F) Konvertibl dövizdir.

a) Mal para

- Para olarak kullanılması bile kendi başına değer taşıyan varlıklara denir. (altın, gümüş)
- Bu tür paraların,
- metal olarak değeri ile
- satın alma gücü olarak değeri birbirine eşittir.
- Külçe halindeki gümüş, altın, bakır gibi metaller para olarak kullanılmıştır.

- Bunları ister metal olarak satın, isterseniz satın aldığınız bir mal veya hizmete karşılık verin aynı değerdedir.
- Eski çağlarda balık , deniz taşları, keçi boynuzu, zeytinyağı kumaş, çivi, taşlar ve elmaslar da mal para olarak kullanılmıştır.

b)Temsili para

- Genellikle taklit edilmesi zor kağıtlara yazılmak suretiyle ortaya çıkmıştır.
- **Altın ve gümüş gibi mal paraların ;**
- taşınması, saklanması, aşınması, hile kaldırması , çalınma riski, basımının pahalı olması gibi nedenlerle, bunları ellerinde bulunduranlar , o zamanki adıyla sarraflar /kuyumculara bu paraları emanete bırakmaya başladılar.
- Sarraflar da onlara emanete alındığına dair bir makbuz vermekte idi.

- Makbuzu elinde bulunduranlar ;
- üzerinde yazılı olan miktardaki altın veya gümüşü sarraflardan geri alırlardı.
- Her alışveriş için emanetteki altın vd. almak yerine eldeki makbuzları vermek daha zahmetsiz olmaya başladı.
- Böylece emanetteki altın ve gümüşleri temsil eden makbuzlar ,**temsili para** haline geldi.

- Sonraları sarrafların karşılıksız makbuz vermesi, elinde makbuzu olanlara altınını verememesi gibi yolsuzluklar ortaya çıktı.
- Devlet yöneticileri duruma el koydu ve kağıt parayı kendisi çıkarmaya başladı.
- Her kağıt paranın üzerinde yazan bir altın karşılığı vardı. Kağıt paralar alışverişte kullanılmakta, istendiğinde de kağıt para verilip karşılığı olan değerli maden alınmakta idi.

- **Önceleri** çıkarılan kağıt paraların karşılığı olan metaller **tam miktarında** verildi.
- **Sonraları** yarı karşılık sistemi çıktı.
- Paranın satın alma gücünün tam karşılığı metal değil de , daha azının geri verilmesi garanti edildi.
- 16. yy. dan 1914 yılına kadar aralıksız böyle bir sistem uygulandı.
- **Buna altın para sistemi denilir.**

ek

- Sarrafların, kendilerine emanet edilen değerli madenler karşılığında verdiği makbuzlar, daha sonraları uygulanacak olan banknot sisteminin temelini oluşturmuştur.
- Nitekim bu makbuzlar, zamanla temsilî birer para imiş gibi tedavül etmeye başlamıştır.
- Sarraflar, kendilerine tevdi edilmiş bulunan altının tamamının çekilmediğini fark etmiş
- ve aslında başkalarına ait olan bu altın stokunun bir bölümünü,
- talep edenlere faiz karşılığı vermeye başlamıştır.

- **Bir müddet sonra ölçüyü kaçıracak** mevduat sahiplerini zarara uğrattıkları için, sarrafların faaliyetleri durdurulmuştur.
- **Bu kez de, aynı faaliyeti yürütmek üzere bankalar kurulmuştur.**
- **Bankaların da, tıpkı sarrafların yaptığı gibi, ölçüyü kaçırmaya üzerine,**
- banknot ihracı denetlenmeye başlamıştır.

• **c) Kaydi Para (Banka Parası)**

- *Kaydi para*, bankalardaki vadesiz mevduata denilir.
- Günümüzde harcama amacıyla bir miktar para bankada tutulur. Bu paraların hepsi nakit olarak çekilmez. Bankada bu şekilde tutulan vadesiz mevduat, kredi isteyenlere kredi olarak verilebilir.
- Kredi sahipleri de hepsini nakit olarak almazlar.

- Günümüzde genellikle çekler veya plastik kartlarla ödemeler yapılır.
- Ama vadesiz mevduat karşılığı nakitler bankanın dışına çıkmaz.
- Banka bu paraları tekrar kredi olarak verebilir.
- Böylece bankada sanal olarak para oluşturulmuş olmaktadır.

$$K = A \cdot \frac{1 - r}{r}$$

K : oluşturulan kaydi para

A : Mevduat olarak yatırılan ana para

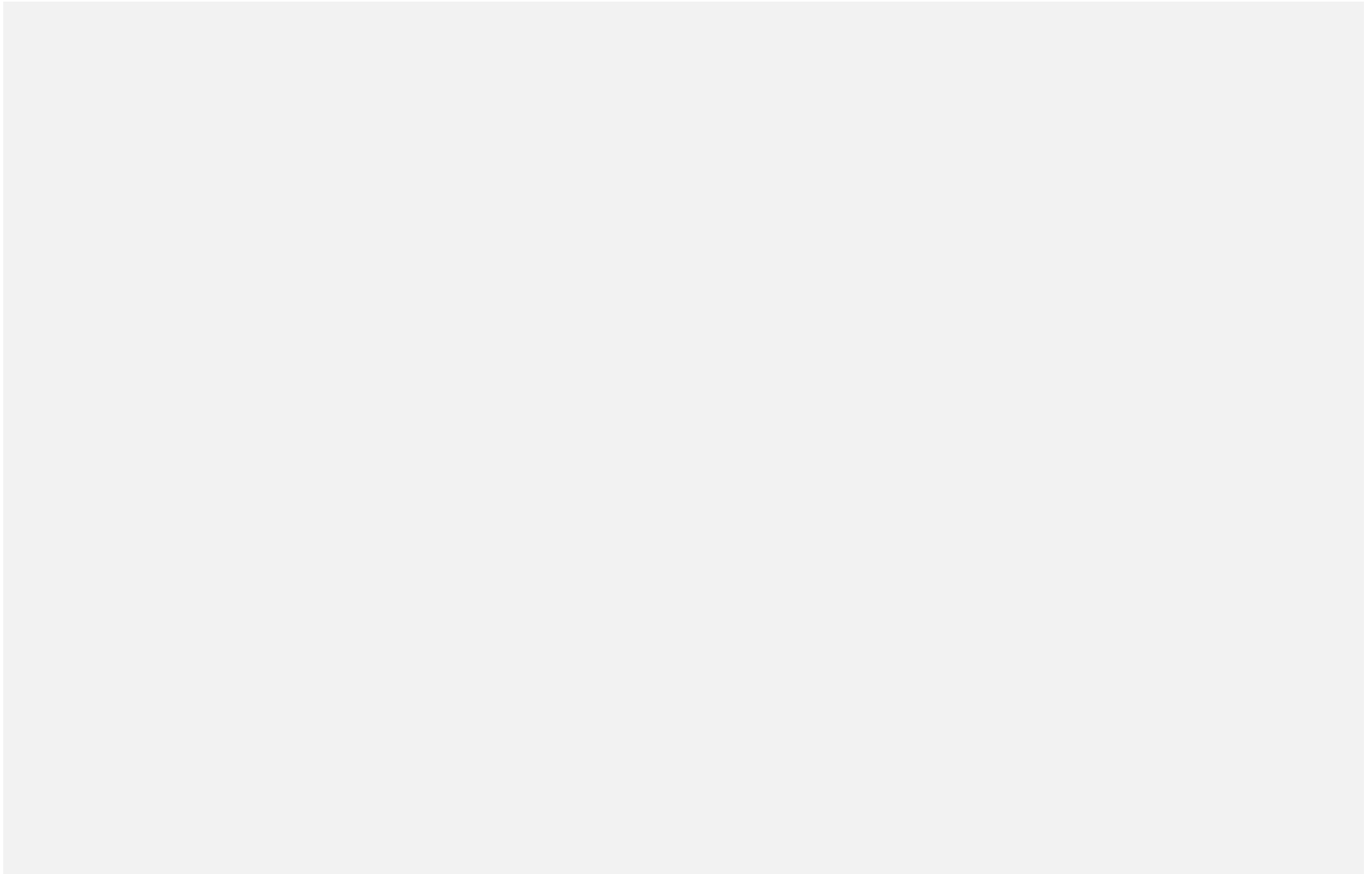
r : Yasal karşılık oranı

Örnek: Bankaya yatırılan mevduat 1000 TL ve yasal karşılık oranı %10 olsun. Bu bilgiler formülde yerine konulursa;

$$K = 1000 \cdot \frac{1 - 0.10}{0.10} = 1000 \cdot \frac{0.90}{0.10} = 1000 \cdot 9 = 9000 \text{ TL}$$

- Yani bankaya yatırılan 1000 TL, 9000 TL'lik kaydi para oluşturmaktadır.

Kaydi para (kısmi rezerv sistemi/krs)

d)Para Benzerleri

Para benzerleri, değer saklama amacıyla muhafaza edilen ve

arzu edildiğinde kolayca kağit paraya veya vadesiz banka mevduatına ęevrilebilen varlıklardır.

d)Para Benzerleri

Vadeli banka mevduatları,
devlet tahvilleri ,
hazine bonoları ve
bankaların yatırım fonları gibi.

Bu varlıklar son derece likittir.

Üstelik vadesiz mevduattan faiz geliri elde edilmez ama para benzerlerinden gelir elde edilir.

Devlet tahvili

- Devlet tahvili;
- devletin 1 yıldan uzun vadeli,
- *borçlanma ihtiyaçlarını karşılamak için*
Hazine Müsteşarlığı tarafından çıkarılan borçlanma senetleridir.

Devlet tahvili

- Bu finansal araç uygulamasında devlet ;
- belirtilen tarihte -vade- faiz getirisiyle beraber ödeme yapmayı garanti eder.
- Devlet tahvillerinden tüzel kişiler faydalanabildiği gibi, bankalar da, tahvilleri bilançolarının aktif kaleminde yatırım aracı olarak bulundurabilirler.
- Devlet tahvilleri sabit faizli, değişken faizli olabildiği gibi dövize endeksli de olabilirler.

Hazine bonosu

- **Devletin kısa vadeli borçlarına** kısa süre içinde fon elde etmesi için satılan senetlerdir.
- **En fazla bir yıl vadeye sahiptir.** Hazine bonosu vade 1 yıldan kısa olmak üzere satılan kurum tarafından öngörülen vade sonunda bedelin bono sahibine ödenmesi sonucu bono sahibi faiz geliri elde etmiş olur.
- Bono sahibi vade sonunda anapara ve faiz geliri elde etmiş olur.
- Hazine bonosu hazine müsteşarlığı tarafından çıkarılır.

e) Plastik paralar

- Bunlara;
- kredi kartları,
- banka kartları
- örnek verilebilir.

f) Konvertibl döviz

- Konvertibl döviz, kolayca diđer ülke paralarına çevrilebilen paralar demektir.
- Usd, euro, sterlin vb.
- TL de konvertibl bir paradır. En azından Türkiye de birçok ülke parasına dönüştürülebilmektedir.
- U.A. Ticarete kullanılmamasının nedeni, talep görmemesindedir.

KONVERTİBİLİTE:

- Konvertibilite ;
- A)Teknik ,
- B) fiili konvertibilite diye ayrıma tabi tutulabilir.

● 4. Para Sistemleri

- *Para sistemi*, para biriminin neye bağlı olduğunu belirleyen düzenlemelerin tamamına denir.
- Bu, aynı zamanda **emisyon rejimi** olarak da adlandırılır.
- İki türlü para sistemi vardır.
  - Bunlar;
    - 1. **maden** para sistemi ve
    - 2. **kağıt** para sistemidir.

• a) Maden Para Sistemi

- Bir birim paranın deęerini, değerli madenlere baęlayan para sistemine **maden para sistemi** denir.
- Paranın birim değerini belirlemede altın ve gümüş gibi iki değerli maden kullanılmıştır.
- Eğer bir birim paranın değeri sadece altına veya sadece gümüşe bağlanmışsa , **buna tek maden sistemi** denir.
- Örn. 1 tl nin değeri 2 gr. Altın gibi.

- Tek maden sistemine **altın para standardı** da denilmekteydi.
- Sebebi **paraların genellikle altından yapılması**ydı.
- Elinde altın olanlar darphanelere giderek bir bedel karşılığı altın sikke yaptırabilmekteydi.
- Alışverişlerde bu altın sikkeler kullanılıyordu.

- Bu sistemde altın olmadan **para arzını aşırı artırmak mümkün değildi.**
- Ancak altının yetersiz olduğu ülkelerde piyasada para kıtlığı çekilmiştir.
- Böyle bir sistem **altın sikke standardı** olarak adlandırılmıştır.

- Ancak altın sikkelerin kullanım zorlukları ve piyasadaki sikke kıtlığından dolayı bir süre sonra **kağıt paralar** da piyasaya çıkarılmıştır.
- **Bu kağıt paraların altın karşılığı vardı.**
- Bu karşılıklar külçe altın şeklinde muhafaza ediliyordu.
- Elinde kağıt parası olan istediği anda bunu merkez bankasına vererek karşılığı olan külçe altını alabilmekteydi.
- Buna da **altın külçe standardı** denilmiştir.

b) Kağıt Para Sistemi

- Günümüzde kağıt para sistemleri kullanılmaktadır. Devlet adına para basma yetkileri merkez bankalarına verilmiştir.
- Kağıt paraların üzerinde nominal değeri yazar.
- Altın karşılığı yoktur.
- Değeri altına göre belirlenen kağıt paralar olsa bile , karşılığı altınla ödenmemektedir.
- Kağıt paralar , sınırsız satın alma ve borç-alacak ödeme gücüne sahiptir.
- **Gücünü METAL KARŞILIĞINDAN DEĞİL ,SİYASİ İKTİDARIN İTİBARINDAN VE EKONOMİNİN YAPISAL GÜCÜNDEN ALMAKTADIR.**

- Hükümetle istedikleri kadar para basamazlar. Piyasa ihtiyacından fazla para basıldığında ;
- Faizler düşer,
- Tasarruflar azalır,
- Enflasyon artar.
- Talep edilenden az basılırsa ekonomik faaliyetler sürdürülemez ve deflasyon olur.
- O yüzden MB.ları piyasadaki para arzını sürekli kontrol altında tutarlar.